

Міла Ю. Разінькова¹, Наталія О. Небаба²,
Роман О. Романов³, Георгій К. Зінченко⁴, Віктор В. Павлов⁵

ЗМІСТОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Здійснено комплексне та багаторівневе дослідження змістовних характеристик інноваційно-інформаційних змін (ІІЗ) національної економіки. Розкрито змістовні характеристики інноваційно-інформаційної економіки як якісно нового етапу розвитку економічної системи, що базується на знаннях, інформації та інтелектуальному капіталі. Деталізовано ключові характеристики ІІЗ, зокрема цифровізацію, інтелектуалізацію, мережевізацію, платформізацію, віртуалізацію економічних процесів, а також зростання ролі даних як стратегічного ресурсу. Обґрунтовано вплив ІІЗ на структурні зміни в економіці, продуктивність праці, трансформацію ринку праці та підвищення конкурентоспроможності держави. Проаналізовано окремі проблеми розвитку інноваційно-інформаційної економіки в Україні, а також визначено напрями їх подолання.

Ключові слова: інновації, інформаційна економіка, інноваційно-інформаційні зміни, цифровізація, економіка знань, національна економіка, інноваційний розвиток, цифрова трансформація.

Лім. 7.

DOI: 10.32752/1993-6788-2026-1-296-365-373

¹ <https://orcid.org/0000-0002-1590-7428>

² <https://orcid.org/0000-0003-1264-106X>

³ <https://orcid.org/0000-0002-6684-6645>

⁴ <https://orcid.org/0009-0005-1895-5977>

Mila Razinkova, Natalia Nebaba,
Roman Romanov, Heorhii Zinchenko, Viktor Pavlov

CONTENT CHARACTERISTICS OF INNOVATIVE AND INFORMATIONAL CHANGES IN THE NATIONAL ECONOMY

A comprehensive and multi-level study of the substantive characteristics of innovation and information changes in the national economy has been carried out. The substantive characteristics of the innovation and information economy as a qualitatively new stage of development of the economic system based on knowledge, information and intellectual capital have been revealed. The key characteristics of innovation and information changes have been detailed, in particular digitalization, intellectualization, networking, platformization, virtualization of economic processes, as well as the growth of the role of data as a strategic resource. The impact of innovation and information changes on structural changes in the economy, labor productivity, labor market transformation and increasing the competitiveness of the state has been substantiated. Some problems of the development of the innovation and information economy in Ukraine have been analyzed, and directions for overcoming them have been identified.

Keywords: innovation, information economy, innovation and information changes, digitalization, knowledge economy, national economy, innovative development, digital transformation.

Peer-reviewed, approved and placed: 19.02.2026

¹ University of Customs and Finance. Ukraine.

² Oles Honchar Dnipro National University. Ukraine.

³ University of Customs and Finance. Ukraine.

⁴ University of Customs and Finance. Ukraine.

⁵ Independent researcher. Ukraine.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку світового господарства відбуваються окремі процеси, які охоплюють не лише економічну сферу, але й соціальні, технологічні та інституційні аспекти функціонування суспільства. Однією із ключових ознак відповідних змін є формування економічної моделі, яка базується на інноваціях, інформаційних технологіях та знаннях. Така модель суттєво відрізняється від традиційної індустріальної економіки, де домінували матеріальні ресурси та фізична праця.

ІЗ стають визначальним фактором розвитку національних економік, оскільки саме вони забезпечують підвищення ефективності виробництва, формування нових конкурентних переваг та інтеграцію у глобальний економічний простір. У цьому контексті інформація перетворюється на стратегічний ресурс, а інновації – на головний інструмент економічного зростання. Інновації та інформація не існують окремо, а формують єдину систему, у межах якої відбувається взаємне підсилення їх впливу. Інформаційні технології створюють умови для генерації, поширення та використання інновацій, тоді як інновації сприяють розвитку нових інформаційних продуктів і сервісів. Таким чином, формується інноваційно-інформаційна парадигма розвитку економіки. Разом з тим, зазначені процеси супроводжуються низкою аспектів, серед яких особливе місце займають нерівномірність доступу до інформаційних ресурсів, цифрова нерівність, технологічна залежність від розвинених країн, а також ризики втрати робочих місць внаслідок автоматизації. У зв'язку із цим виникає необхідність дослідження змістовних характеристик ІЗ, що дозволить сформулювати ефективні механізми управління цими процесами.

Для України зазначена проблематика є особливо актуальною, оскільки національна економіка перебуває на етапі змін, що вимагає переходу до інноваційної моделі розвитку. Водночас існують значні перешкоди, пов'язані з недостатнім рівнем фінансування науки, слабкою інтеграцією науки і бізнесу, низьким рівнем цифровізації окремих секторів економіки та недосконалістю інституційного середовища. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу ІЗ та визначення їх ролі у розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти інноваційно-інформаційного розвитку економіки досліджується у працях вчених. Основи теорії інновацій були закладені у роботах Й. Шумпетера [1]. Подальший розвиток теорії інновацій пов'язаний із дослідженням ролі технологічного прогресу, інноваційної діяльності (ІД) підприємств та державної політики у стимулюванні інновацій. Особлива увага приділяється питанням формування інноваційної інфраструктури, розвитку людського капіталу та забезпечення ефективного використання наукового потенціалу. Концепція інформаційної економіки отримала розвиток у працях науковців, які розглядають інформацію як ключовий ресурс суспільства. У цих дослідженнях підкреслюється, що інформація виступає не лише фактором виробництва, але й основою формування нових економічних відносин. Зокрема, розвиток інформаційних технологій сприяє формуванню нових ринків, зміні структури зайнятості та підвищенню ефективності економічної діяльності. Окремі

наукові підходи акцентують увагу на інтеграції інноваційних та інформаційних процесів, що призводить до формування інноваційно-інформаційної економіки. Українські дослідники підкреслюють необхідність переходу до інноваційної моделі розвитку, яка базується на використанні інформаційних технологій, розвитку науки та освіти, а також інтеграції у світову економіку [2;3;4;5]. Питання змістовних характеристик ПЗ залишаються недостатньо дослідженими на сьогодні. Зокрема, потребує уточнення структура цих змін, їх системний характер, а також механізми впливу на національну економіку.

Метою статті є ідентифікація змістовних характеристик ПЗ національної економіки.

Основні результати дослідження. ПЗ національної економіки доцільно інтерпретувати як багатовимірний процес системного оновлення економічних відносин, що формується під впливом технологічного прогресу, поширення цифрових рішень та активізації ІД. Такі зміни охоплюють не лише сферу виробництва, а й механізми управління, соціально-трудова взаємозв'язки та інституційні засади функціонування економіки, проявляючись на мікро-, мезо- та макрорівнях. Концептуально ці процеси пов'язані з переходом до моделі розвитку, у межах якої пріоритетного значення набувають знання, інформаційні ресурси та інтелектуальний потенціал. Відповідно до моделі джерела економічного зростання зміщуються від традиційних ресурсних факторів у бік здатності створювати, накопичувати та комерціалізувати нові знання. Саме це дедалі більше визначає позиції окремої країни. Суттєвим проявом цих змін виступає поширення цифрових технологій, які змінюють принципи організації господарської діяльності, модернізують бізнес-процеси та змінюють механізми ринкової взаємодії. Впровадження цифрових інструментів сприяє не лише зниженню операційних витрат чи підвищенню продуктивності, а й формує нові підходи до створення вартості, розвитку сервісних моделей та організації економічної діяльності. Окремим напрямом таких змін є розвиток цифрово-мережових механізмів координації економічних процесів, які забезпечують нові формати взаємодії між учасниками ринку. Їх поширення супроводжується прискоренням обміну інформацією, скороченням трансакційних витрат і формуванням альтернативних моделей ринкової організації. Водночас концентрація технологічних ресурсів у межах великих цифрових структур актуалізує питання конкурентного регулювання економічної політики.

Важливою складовою ПЗ виступає посилення ролі інтелектуального капіталу, що проявляється через зростання значущості освіти, наукових розробок, технологічних компетентностей та людського потенціалу. Саме якість людського капіталу дедалі більшою мірою визначає спроможність економіки до технологічного оновлення та інноваційного розвитку (ІР).

Розвиток ІД в цьому контексті слід розглядати як механізм практичної реалізації нових знань у господарському середовищі. Йдеться не лише про створення технологічних новацій, а й про впровадження нових організаційних рішень, модернізацію управлінських моделей та формування інструментів підвищення ефективності економічної системи. Саме

інноваційна активність забезпечує адаптацію економіки до структурних змін та створює підґрунтя для формування довгострокових конкурентних переваг.

Результативність ПЗ значною мірою визначається рівнем координації між науковою сферою, освітнім середовищем та підприємницьким сектором. Саме інтеграція цих складових формує підґрунтя для розвитку інноваційної екосистеми, у межах якої забезпечуються генерація нових знань, їх практична апробація та подальше впровадження у господарську діяльність. Ефективність такого середовища залежить не лише від інтенсивності взаємодії між його учасниками, а й від якості інституційного регулювання та дієвості інструментів державного стимулювання інноваційних процесів.

Суттєвою тенденцією сучасного етапу розвитку є посилення економічної ролі даних як стратегічного ресурсу, що визначає нові механізми формування вартості, управління процесами та прийняття рішень. Використання інформаційних масивів, аналітичних технологій та інтелектуалізованих цифрових рішень створює додаткові можливості для прогнозування, оптимізації діяльності підприємств та підвищення ефективності використання ресурсів. Особливого поширення у цьому контексті набувають технології аналізу даних, алгоритмічні системи обробки інформації та інструменти штучного інтелекту.

Разом із розширенням використання інформаційних ресурсів зростає значущість питань цифрової безпеки, захисту даних та мінімізації технологічних ризиків. Функціонування цифрового середовища потребує розвитку механізмів кіберзахисту, удосконалення процедур захисту інформації та посилення інституційних інструментів забезпечення довіри до цифрових сервісів.

Помітних змін зазнає і ринок праці, структура якого трансформується під впливом автоматизації, технологічного оновлення та поширення цифрових форм зайнятості. Зростає потреба у фахівцях, здатних працювати в умовах цифрового середовища, водночас змінюються вимоги до кваліфікації та професійних компетентностей. Паралельно спостерігаються процеси витіснення окремих традиційних видів праці, що супроводжується структурними зрушеннями у сфері зайнятості. Зміни трудових відносин проявляється також у поширенні нових моделей організації праці, орієнтованих на гнучкість, мобільність та проектний характер зайнятості. Розвиток дистанційних форматів роботи, цифрових платформ зайнятості та інших нестандартних форм трудової участі змінює традиційні підходи до регулювання соціально-трудова відносин та актуалізує необхідність модернізації механізмів соціального захисту.

ПЗ суттєво впливають на структурну конфігурацію економіки, стимулюючи посилення ролі технологічно орієнтованих та наукоємних секторів. Поряд із цим традиційні галузі проходять етап технологічної модернізації, інтегруючи цифрові рішення у виробничі, логістичні та управлінські процеси, що сприяє зростанню їх ефективності.

Особливої ваги набуває роль державної політики, спрямованої на формування сприятливого середовища для розвитку інноваційно-інформаційної економіки. Це передбачає удосконалення регуляторної бази,

розвиток цифрової та інноваційної інфраструктури, стимулювання інвестиційної активності та підтримку науково-технологічного розвитку. Важливою складовою цих процесів виступає розбудова цифрової інфраструктури як базової умови функціонування нової моделі економічного розвитку.

Для України ПЗ створюють значний потенціал структурної модернізації та технологічного оновлення економіки, однак реалізація цього потенціалу пов'язана з необхідністю усунення системних обмежень. До таких стримувальних чинників належать недостатня інтенсивність фінансування науково-технологічної сфери, фрагментарність взаємодії між дослідницьким середовищем і бізнесом, нерівномірність цифрового розвитку секторів економіки, а також інституційні диспропорції, що знижують ефективність реалізації інноваційної політики. Певної важливості набуває формування цілісних підходів до державного регулювання технологічного розвитку.

Ключовою передумовою посилення інноваційного потенціалу виступає розвиток людського капіталу, оскільки саме рівень професійних компетентностей, наукового потенціалу та цифрових навичок визначає здатність економіки адаптуватися до технологічних змін. Це актуалізує необхідність оновлення освітніх моделей, посилення практикоорієнтованої підготовки фахівців, підтримки наукових досліджень та розвитку механізмів безперервного навчання.

Суттєву роль у забезпеченні ІР відіграє інфраструктурне середовище, в межах якого здійснюється створення, тестування та поширення нових технологічних рішень. Функціонування технологічних парків, інноваційних кластерів, стартап-середовищ та інвестиційних механізмів формує основу для комерціалізації розробок та посилення конкурентних позицій економіки.

Додаткові можливості для технологічного розвитку створює міжнародна кооперація у сфері інновацій та цифрових технологій. Участь у спільних технологічних ініціативах та залучення зовнішніх інвестицій сприяють доступу до нових знань, технологічних рішень і практик управління. Для України цей напрям є особливо важливим у контексті поглиблення європейської економічної інтеграції.

Поряд із новими можливостями ПЗ супроводжуються формуванням ризиків, пов'язаних із кіберзагрозами, технологічною залежністю, нерівномірністю доступу до цифрових ресурсів та соціальними наслідками структурних змін. Це обумовлює потребу у розвитку механізмів управління ризиками, спрямованих на підвищення стійкості економіки.

Важливою складовою цих процесів є соціальний вимір цифрової трансформації, який передбачає забезпечення доступності технологій, розвиток цифрових компетентностей населення та зниження проявів цифрової нерівності. Реалізація цих завдань значною мірою залежить від ефективності державної політики у сфері розвитку цифрової грамотності та соціальної адаптації до технологічних змін.

ПЗ формують нову модель економічного розвитку, для якої характерними є висока динаміка змін, складність зовнішнього середовища та зростання ролі адаптивності економічних суб'єктів. Конкурентоспроможність дедалі більше

визначається здатністю до інноваційного оновлення, швидкого реагування на зміни та ефективного використання інформаційних ресурсів.

ПЗ слід розглядати як системний процес, що визначає параметри довгострокового розвитку національної економіки та впливає на трансформацію її структурних, технологічних і інституційних характеристик. Ефективність управління цими процесами прямо пов'язана зі здатністю забезпечити стійке економічне зростання та зміцнення конкурентних переваг країни.

Подальша еволюція ПЗ безпосередньо пов'язана з поглибленням цифрової модернізації економіки, яка охоплює не лише технологічне оновлення, а й зміну моделей функціонування господарських систем. Йдеться про зміни бізнес-моделей, організаційних структур, управлінських практик та поведінкових механізмів економічних агентів. У цьому контексті цифровізація виступає не окремим технологічним процесом, а фундаментальною характеристикою моделі економічного розвитку.

Важливою тенденцією сучасного етапу змін економіки є формування цифрових екосистем як інтегрованих середовищ взаємодії, у межах яких поєднуються бізнес-структури, державні інститути, науково-освітні організації та споживачі. Їх функціонування забезпечує не лише координацію економічних процесів, а й створює умови для поширення знань, прискорення технологічного обміну та розвитку інноваційних рішень. Саме через взаємодію учасників у межах таких середовищ виникають додаткові ефекти, що підсилюють результативність ІР.

Суттєвих змін зазнає фінансова сфера, де поширення цифрових технологій трансформує традиційні механізми здійснення фінансових операцій і доступу до фінансових послуг. Розвиток цифрових платіжних інструментів, технологій розподілених реєстрів та інших фінансово-технологічних рішень сприяє модернізації фінансової системи, підвищенню її гнучкості та розширенню функціональних можливостей. Водночас такі процеси актуалізують потребу адаптації регуляторних підходів до нових технологічних реалій.

Помітні зміни відбуваються і в системі публічного управління, де цифрові рішення поступово змінюють механізми реалізації управлінських функцій. Використання електронних сервісів, автоматизованих процедур та цифрових інструментів адміністрування сприяє підвищенню ефективності управління, розвитку прозорості та вдосконаленню взаємодії між державою, бізнесом і суспільством. У цьому контексті цифровізація державного сектору виступає одним із напрямів модернізації інституційного середовища.

Суттєвий вплив ПЗ мають на розвиток підприємницького сектору, оскільки змінюють підходи до організації бізнесу, конкурентної поведінки та створення вартості. Використання цифрових технологій, аналітичних інструментів і платформних рішень формує нові моделі господарської діяльності, орієнтовані на адаптивність, технологічність та швидке реагування на зміни ринкового середовища. Окрему роль у цих процесах відіграють стартап-структури, які забезпечують генерацію інновацій, поширення технологічних рішень та розвиток підприємницької динаміки. Їх

функціонування сприяє оновленню економічного середовища, залученню інвестиційних ресурсів та формуванню нових точок економічного зростання. Ефективність розвитку такого сегмента значною мірою залежить від доступності фінансових ресурсів, інституційної підтримки та зрілості інноваційної інфраструктури.

Трансформаційні процеси поширюються і на сферу міжнародної економічної взаємодії, де зростання ролі інформаційних технологій посилює інтеграцію національних економік у глобальні мережі співробітництва. Це створює нові можливості для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, трансферу технологій та участі у міжнародних інноваційних проектах, водночас посилюючи вимоги до рівня міжнародної конкурентоспроможності.

ІЗ дедалі тісніше пов'язуються з реалізацією принципів сталого розвитку, оскільки технологічні рішення відкривають можливості для підвищення ресурсної ефективності, екологізації економічної діяльності та розвитку моделей, орієнтованих на довгострокову збалансованість економічних, соціальних і екологічних процесів. Одним проявом цих змін є технологічна модернізація міського середовища, спрямована на вдосконалення управління інфраструктурою, оптимізацію ресурсного забезпечення та підвищення якості суспільних сервісів. Використання цифрових рішень у розвитку територій формує нові підходи до управління транспортними, енергетичними та комунікаційними системами.

Суттєвих змін зазнає також освітня сфера, де цифрові технології змінюють традиційні моделі освітнього процесу, розширюють доступ до знань і сприяють розвитку нових форматів освітньої взаємодії. Це посилює роль безперервного навчання, цифрових компетентностей та адаптивності освітньої системи до технологічних змін.

Суттєвою складовою ІЗ виступає формування цифрової культури, що охоплює не лише практичні навички використання технологій, а й розвиток здатності до критичного аналізу інформації, адаптивної поведінки та ефективної взаємодії у цифровому середовищі. Рівень поширення цифрової культури значною мірою визначає готовність економічних суб'єктів до функціонування в умовах технологічних змін та ефективність використання потенціалу інформаційної економіки.

Вагоме значення для результативності цих процесів має інституційне середовище, в межах якого формуються правила, механізми регулювання та інструменти підтримки ІР. Йдеться про нормативні засади регулювання ІД, захист прав на результати інтелектуальної праці, регулювання цифрових відносин та створення умов для технологічної модернізації. Низька якість інституційного забезпечення здатна істотно обмежувати динаміку ІЗ.

Окрему роль відіграє система захисту інтелектуальної власності, оскільки саме вона створює стимули для науково-технологічної активності, сприяє поширенню інновацій та формує передумови ефективного використання результатів дослідницької діяльності.

Технологічне оновлення економіки супроводжується зміною виробничих систем, що проявляється у поширенні автоматизованих рішень, роботизованих комплексів, гнучких моделей організації виробництва та

технологій цифрового проектування й виготовлення. Такі зміни сприяють модернізації виробничих процесів, підвищенню ресурсної ефективності та зростанню якості продукції.

Помітна роль у структурних змінах належить розвитку логістичних систем, у яких цифрові технології змінюють підходи до управління потоками ресурсів, інформації та постачання. Використання цифрових рішень у логістиці сприяє скороченню витрат, підвищенню координації процесів та зростанню ефективності господарської діяльності.

Важливим напрямом технологічної модернізації є також підвищення енергетичної ефективності та впровадження інновацій у сфері альтернативної енергетики. Використання сучасних технологій у цій сфері створює можливості для раціональнішого використання ресурсів, зниження енерговитрат та посилення екологічної збалансованості економічного розвитку.

Для України особливого значення набуває використання потенціалу ІЗ у процесах економічного відновлення та структурної модернізації. Йдеться про технологічний розвиток ІТ-сектору, цифрове оновлення промислового комплексу, впровадження інноваційних рішень у аграрному виробництві та розширення можливостей креативних секторів економіки.

Отже, ІЗ слід розглядати як комплексний багатовекторний процес, що визначає характер економічних змін та впливає на довгострокові параметри розвитку національної економіки. Ефективне використання потенціалу цих змін пов'язане із забезпеченням стійкого зростання, зміцненням конкурентних позицій.

Висновки. ІЗ формують системну основу структурної модернізації національної економіки та визначають параметри її довгострокового розвитку. Їх зміст проявляється через цифрову трансформацію економічних процесів, посилення ролі інтелектуального капіталу, розвиток нових форм організації економічної діяльності та зміну механізмів формування конкурентних переваг. Ефективність використання потенціалу ІЗ залежить від розвитку цифрової інфраструктури, якості інституційного середовища, інтенсивності ІД та рівня розвитку людського капіталу. Це визначає необхідність посилення державної політики у сфері технологічної модернізації та стимулювання ІР.

1. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Пер. з англ. В. Старка. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 246 с.

2. Drucker P. Innovation and Entrepreneurship. New York: Harper & Row, 1985. 293 p.

3. Castells M. The Rise of the Network Society. Chichester: A John Wiley & Sons, Ltd., Publication, 2010. 597 p.

4. Комплементарність інформаційно-цифрових і соціально-економічних перетворень як умова стабільного розвитку суспільства : монографія / [В. М. Геєць та ін. ; за ред. А. А. Гриценка] ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2021. 399 с.

5. Romer P. Endogenous Technical Change. Journal of Political Economy. 1990. Vol. 98. № 5. Part 2. P. 71–102.

6. Про інноваційну діяльність. Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

7. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

1. Schumpeter, J. A. (2011). *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu* [Theory of Economic Development]. Kyiv: Vydavnychi dim "Kyievo-Mohylianska akademiia".

2. Drucker, P. F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship*. New York: Harper & Row.

3. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Chichester: Wiley.

4. Heiets, V. M. et al. (2021). *Komplementarnist informatsiino-tsyfrovykh i sotsialno-ekonomichnykh peretvoren yak umova stabilnoho rozvytku suspilstva* [Complementarity of Information-Digital and Socio-Economic Transformations as a Condition for Sustainable Development of Society]. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine.

5. Romer, P. M. (1990). Endogenous Technical Change. *Journal of Political Economy*, 98(5), 71–102.

6. Law of Ukraine on Innovation Activity No. 40-IV (2002). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

7. Law of Ukraine on Information No. 2657-XII (1992). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>